

TÁRKI-TUDOK

Tudásmenedzsment és Oktatáskutató
Központ Zrt.

**AZ OKTATÁS ÉS KÉPZÉS 2010 MUNKAPROGRAM
MAGYARORSZÁGI MEGVALÓSULÁSÁT ÉS
ELŐREHALADÁSÁT FELTÁRÓ
NEMZETI JELENTÉS**

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

LANNERT JUDIT, MÁRTONFI GYÖRGY, SINKA EDIT ÉS TÓT ÉVA

BUDAPEST, 2009. ÁPRILIS

1. FEJEZET: KULCSKOMPETENCIÁK AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁSÉRT - MINT AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS KOHERENS ÉS ÁTFOGÓ STRATÉGIÁJÁNAK RÉSZEI

1. Milyen konkrét lépésekkel segítették/segítik elő a kulcskompetenciák fejlesztését 2006 óta? Kötődött-e ez/kötődik-e ez bármilyen módon az egész életen át tartó tanulás stratégiájához? Milyen szereplőket vontak/vonnak be? Hogyan használták/használják fel az európai irányelveket és a Kulcskompetencia munkacsoport eredményeit (ha lehetséges, említsen konkrét példákat)?

A magyar kormány a 2005-ben született, az egész életen át tartó tanulásról szóló nemzeti stratégiában úgy foglalt állást, hogy a kulcskompetenciákat a tankötelezettség ideje alatt kell megszerezni. Ezzel összhangban a kulcskompetenciák fejlesztésére irányuló erőfeszítéseken belül kitüntetett szerepet kapott a közoktatás keretében indított hosszabb távú fejlesztési program. A programfejlesztést az oktatási tárca által megbízott fejlesztőintézet (Sulinova, ill. Educatio kht.) végezte, a fejlesztőmunkába több száz gyakorló tanárt vontak be. Jelenleg a program első szakasza zárult le, az alsó és középfokú iskolák mintegy 10-15%-a vesz részt a megvalósításban.

Az egész életen át tartó tanulás ösztönzésével kapcsolatos feladatokat megfogalmazó 2005-ös kormányhatározat a kulcskompetenciákat explicit módon egy helyen említi. Az adott pontban a közoktatásban és felnőttképzésben dolgozó tanárok módszertani kultúrájának fejlesztésére vonatkozóan jelölt ki jól azonosítható feladatot.

Magyarország a kezdetektől aktívan részt vett a Tanulás és képzés 2010 munkaprogramhoz kapcsolódó, a kulcskompetenciák fejlesztésével foglalkozó munkacsoport (*cluster*) munkájában. A Nemzeti alaptanterv (NAT) kiadásáról szóló kormányrendelet rendelkezik a rendszeres felülvizsgálatról, amelynek legutóbbi ciklusa 2006-ban kezdődött el. Ennek keretében 2007-ben olyan új elemek kerültek a dokumentumba, amelyek teljes összhangban álltak az irányelvekkel, és a munkacsoport által készített ajánlásokkal. Egyetlen területen történt kisebb módosítás. A magyar szakemberek javaslatára, szem előtt tartva a hazai szakmai tradíciókat, a matematika és természettudomány terület szétválasztására került sor, így a kulcskompetenciák száma az uniós ajánlásokhoz képest eggyel növekedett.

A kormány rendkívül szorosan összekapcsolta az egész életen át tartó tanulás stratégiáját és a 2007-2013 között megvalósítandó Új Magyarország Fejlesztési

Tervet (ÚMFT). Ezt hangsúlyozza az is, hogy a nemzeti LLL stratégia megvalósítását szolgáló feladatokat rögzítő 2005-ös kormányhatározat leszögezi: 2013-ig a stratégia legyen a cselekvés vezérfonala.

A nemzeti stratégia az ország helyzetéből (mindenekelőtt a foglalkoztatottak számának rendkívül alacsony szintjéből) adódóan a foglalkoztatás növelését állította előtérbe. Így a közoktatás fejlesztésén kívül a kompetenciafejlesztés terén tett lépések alapvetően ennek a célnak rendelődnek alá.

Az Európai Képesítési Keretrendszerrel (EKKR) összhangban lévő nemzeti képesítési keretrendszer (OKKR) fejlesztésével kapcsolatos előrelépésként értékelhető az a 2008 májusában született kormányhatározat, amelyben a kormányzat elkötelezte magát, hogy 2010-re gondoskodik a nemzeti keretrendszer kidolgozásáról, és 2013-ig a bevezetéséről.

2. Az alábbi táblázat segítségével röviden írja le, hogy az egyes kompetenciák hogyan illeszkednek (a) a Nemzeti Alaptantervbe, illetve (b) a szakképzés rendszerébe!

Kulcskompetencia	Alap és középfokú oktatás *	Szakképzés **
Anyanyelv	Műveltségi területként jelenik meg (magyar nyelv és irodalom illetve nemzetiségi nyelv és irodalom).	Valamennyi szakmai és vizsgakövetelményben (szvk) megjelennek az adott szakképesítéshez szükségesnek ítélt elemei.
Idegen nyelvek	Műveltségi területként jelenik meg (élő idegen nyelv).	Csak a képesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek egy kisebb hányadában jelenik meg, jellemzően a magasabb szintű képzésekben.
Matematika, természettudomány és technika	Műveltségi területeken jelenik meg (matematika, ember a természetben, földünk-környezetünk, életvitel és gyakorlati ismeretek)	Szinte valamennyi szvk-ban megjelennek az adott szakképesítéshez szükségesnek ítélt elemei.
Digitális írástudás	Megjelenik műveltségi területen (informatika).	A képesítések szvk-inak több mint kétharmadában megjelennek az adott szakképesítéshez szükségesnek ítélt elemei.
Tanulás tanulása	Kiemelt fejlesztési feladat: a tanítás tanítása.	A szakképzés programjában már nincs, de a NAT által szabályozott szakiskolai és szakközépiskolai évfolyamokon erősödik.
Társas és állampolgári	4 kiemelt fejlesztési feladat: 1. felkészülés a felnőtt élet szerepeire, 2. aktív állampolgárságra, demokráciára	Valamennyi szvk-ban megjelennek az adott szakképesítéshez szükségesnek ítélt elemei.

	nevelés, 3. környezettudatosságra nevelés, 4. testi és lelki egészség	
Kezdeményező és vállalkozókészség	Kiemelt fejlesztési feladat: gazdasági nevelés, műveltségi területek közül szoros a kapcsolata az Életvitel és gyakorlati ismeretek-vel	Főleg azon szakképesítések szvk-iban jelenik meg követelményként, amelyek tipikusan önálló vállalkozásként (is) üzhetők.
Kulturális tudatosság és önkifejezés	Műveltségi területként jelenik meg (művészetek), valamint megemlíti 3 kiemelt fejlesztési feladat kapcsán is: 1. Énkép, önismeret, 2. Hon- és népismeret, 3. Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra	Csak néhány szvk-ban jelennek meg az adott szakképesítéshez szükségesnek ítélt elemei

Magyarázó jegyzet

* A NAT szerint az iskolai műveltség tartalmának irányadó kánonja a kulcskompetenciák meghatározott rendszere. Amellett, hogy a NAT felsorolja a kulcskompetenciákat és röviden ismerteti azok tartalmát, minden kulcskompetencia esetében konkrétan megfogalmazza a szükséges ismereteket, képességeket és attitűdöket is. Emellett a NAT azt is deklarálja, hogy mindegyik kulcskompetencia egyformán fontos, mivel mindegyik hozzájárulhat a sikeres élethez egy tudás alapú társadalomban.

A NAT a közoktatás kötelező közös tartalmát műveltségterületekre bontva tartalmazza. Ezek a hagyományos tantárgyaknál nagyobb, átfogóbb egységek, összesen 10 van belőlük. A műveltségi területekhez fejlesztési feladatok tartoznak, vannak azonban olyan, ún. kiemelt fejlesztési feladatok is, amelyek nem az egyes műveltségi területekhez kapcsolódnak, hanem több vagy valamennyi műveltségi területhez. Ezek a kiemelt fejlesztési feladatok a kulcskompetenciákra épülnek.

** A magyar szakképzési szektorban a témát illetően mindmáig a szűkebb, a konkrét szakmai végzettség megszerzését célul kitűző értelmezés dominál. Ebben az értelemben a kulcskompetenciákat az ágazati irányítás és a szakértők nagy része nem tekinti a szakképzés feladatának, mert azt az általános képzés feladatai közé sorolja. Ugyanakkor a 2006-ban kiadott, megújított Országos Képzési Jegyzék (OKJ) szakmai és vizsgakövetelményei nem csak a szakmai, hanem azokat az ún. személyes, társas és módszer kompetenciákat is felsorolják minden szakképesítésnél, amelyek elsajátítása a képzés megszerzésének előfeltétele.

3. Milyen eszközökkel (pl. oktatási segédanyagok, tanulástámogatási eszközök) próbálják segíteni az iskolákat és a tanárokat annak érdekében, hogy a kötelező oktatásból való kikerülés idejére minden fiatal kulcskompetenciáit (beleértve a tanulási nehézségekkel küzdőket is) a felnőtt élethez szükséges szintre fejlesszék?

A magyar közoktatási rendszer több módon is igyekszik biztosítani azt, hogy minden tanuló kulcskompetenciái érjenek el egy jó fejlettségi szintet a kötelező oktatás végére. Elsőként említendő a nemzetközi viszonylatban is hosszú, 18 éves korig tartó tankötelezettség, ami az összes diákot érinti.

A magyar közoktatásban a kulcskompetenciák fejlesztésének biztosítása érdekében az elmúlt évek legnagyobb fejlesztése az európai uniós források felhasználásával megvalósuló ún. közoktatási programcsomag-fejlesztés volt. Ez a program egyszerre célozta az oktatás tartalmának és módszertanának átalakítását. A programcsomag elnevezés egy olyan komplex eszközrendszer takar, amely a taneszközök mellett magában foglalja a folyamat megtervezését, megszervezését és értékelését segítő

eszközöket is. A fejlesztés 2004 és 2008 között zajlott, hat kiemelt kompetencia területen születtek oktatási programcsomagok. Az eszközjellegű kompetenciák közül a szövegértési-szövegalkotási, matematikai, idegen nyelvi (angol, német, francia, magyar mint idegen nyelv) és az IKT (informatika és médiahasználat) területén, valamint az EU támogatási politikájában kiemelt célként megjelenő, a hátrányos helyzetben lévők felzárkóztatása szempontjából kulcsfontosságú szociális, életviteli és környezeti, illetve az életpálya-építési kompetenciák területén. A kompetenciák fejlesztésének megalapozását az önálló óvodai programcsomag kidolgozása biztosítja.

A kompetencia-alapú tanítási-tanulási programok elterjesztése érdekében a 2005/06-os tanévben 120 közoktatási intézményben kezdődött meg az új típusú oktatási programcsomagok kipróbálása. A tesztelést követő korrekció után több mint 300 intézmény vállalkozott arra, hogy megfelelő felkészítés után 2006 szeptemberétől a kompetenciafejlesztő programcsomagokat tanrendjébe illeszti. 2008 nyarára készült el a közoktatás mind a 12 évfolyamára minden programcsomag rész. A programcsomagok kidolgozása a tankönyvpiacra olyan versenyhelyzetet teremtett, ami a kiadókat is megújításra, a tankönyvek kompetencia-alapú átdolgozására ösztönözte.

A programcsomagok kipróbálásával egyidejűleg nagyszabású pedagógus-felkészítési (továbbképzési) program is megindult a központi fejlesztés keretében. Pályázati formában, a pedagógusképző felsőoktatási intézményeket bevonva pedagógus alapképzési modulokat hoztak létre.

Az intézkedések közül a kulcskompetenciák vonatkozásában kiemelt jelentőségű az ötödik és hatodik évfolyam funkció-változása. A 2008/2009-es tanévtől kezdődően – a közoktatási törvény 2006. évi módosításának értelmében – kötelező alkalmazni az ún. nem szakrendszerű oktatást az iskolákban. A bevezető évben a tanórák legalább 20%-át, jövő évtől pedig 25-50%-át kell ebben a formában megszervezni, az iskolai alapozó funkciók hatékonyságának növelése érdekében.

A kompetenciafejlesztést segítheti az a szabályozás is, amelynek értelmében az első négy évfolyamon legfeljebb csak a szülő egyetértésével lehet a tanulókat évismétlésre irányítani. Az oktatási kormányzat azzal is támogatni igyekszik az iskolákat, hogy a jelenlegi tanévben minden intézménybe elektronikusan elküldték mindazokat a

kerettanterveket, amelyek átestek a jóváhagyáson, és a kerettantervi bizottság ellenőrizte megfelelőségüket a NAT-tal. Minthogy a NAT kiemelten kezeli a kulcskompetenciákat, azok az iskolák, amelyek a helyi tantervük elkészítéséhez valamely, az OKM által ajánlott kerettantervet használják fel, automatikusan a kulcskompetenciák témakörével is kapcsolatba kerülnek.

Az esélyegyenlőség növelését szolgáló intézkedések körében a legnagyobb volumenű az ún. Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) elindítása volt. Az IPR olyan jogszabályi keret, amelyhez speciális pedagógiai módszertan tartozik, és a finanszírozáshoz forrást is hozzárendeltek. Az integrációs és képesség-kibontakoztató felkészítés a 2007/2008-as tanévben 43 ezer gyereket, a 2008/2009-es tanévben pedig közel 60 ezer gyereket és 1300 intézményt (ez kb. minden negyedik) érint. A program lényege az, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek nem elkülönítve, hanem az osztályközösségben kapják meg azt a kiemelt segítséget, amivel elérhető, hogy a lehető leginkább sikeresen végezzék el az iskolát. Egyfajta egyéni tanulási útvonal menedzselésére kerül sor, egyéni fejlesztési terv alapján, amely képes azonosítani az egyes tanulók hiányosságait.

A célzott támogatások talán leghatékonyabb módja az ösztöndíjak rendszere. Magyarországon 2005 szeptemberében indult az Útravaló ösztöndíjprogram (mint arról az előző jelentésben is beszámoltunk), amely továbbra is működik. Az idei a tanévben összesen húszezer tanulót illetve mentort érint.

Friss intézkedés az az oktatási tárca által 2008-ban kiadott rendelet, amely szerint 2009. januártól a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket nevelő pedagógusok (tanítók, óvónők) kiegészítő illetményre jogosultak, amennyiben intézményük bekapcsolódott a fenti integrációs programba.

4 Milyen lépéseket tettek annak érdekében, hogy minden felnőttnek lehetősége legyen a kompetenciák megszerzésére és fejlesztésére?

Számos projekt szerveződött a felnőtt állampolgárok képzési lehetőségekkel kapcsolatos tájékoztatásának és motivációjának javítása érdekében. Eszközeik döntően a média kampány és a különféle projektek keretében készült képzés-kínálati adatbázisok internetes portálokon való hozzáférhetővé tétele voltak. Ez utóbbi forma

azonban egyelőre elsősorban azok számára könnyen elérhető, akik már rendelkeznek informatikai írástudással.

A magyar szakképzés modernizálásának programja keretében 2006-ban lezárult az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) átalakításának első szakasza. A magyar képzési rendszer sajátosságaiból adódóan az új, moduláris képzési jegyzék, illetve az ahhoz szorosan kapcsolódó, újrafogalmazott szakmai és vizsgakövetelmények egyaránt meghatározó jelentőségű dokumentumai mind az iskolarendszerű mind a felnőttképzésnek. Az új szakmai és vizsgakövetelmények megfogalmazásában erőteljesen érvényesült a kompetencia alapú megközelítés.

A leginkább rászoruló csoportok elérése rendkívül sok akadályba ütközik, és e csoportok továbbra is csak igen kis arányban vesznek részt a támogatott képzési programokban. A felnőttek, és különösen az alacsony szinten iskolázott, munkanélküli vagy hátrányos helyzetű felnőttek elérésében, tanulással kapcsolatos alacsony szintű motivációjuk növelésében több, kisebb léptékű, sikeres projekt tapasztalata azt mutatta, hogy a személyes segítők, mentorok és az intenzív módszerek alkalmazása (előzetes felmérés, nyomon követés, tanácsadás) jelentős mértékben javítja a felnőttkori tanulás eredményességét. Ezeket a megoldásokat egyre több programban alkalmazzák. Komoly korlátot jelent azonban, hogy ezek a megoldások rendkívül költségessé teszik a programokat, ezért csak jelentős finanszírozási támogatással valósíthatók meg, és azok megszűnésével a tevékenységek is elhalnak.

A korábbi évekhez képest szűkülés is tapasztalható a felnőttkori tanulást ösztönző és támogató eszközök alkalmazásában. Sajnálatos módon a felnőttképzés költségeinek a személyi adóból történő leírása, mint a felnőtt lakosság egészét célzó tanulás-ösztönzési eszköz, 2006-ban, költségvetési takarékosági okokból megszűnt.

Tovább szűkült a felnőttképzés támogatására szolgáló kormányzati támogatás a költségvetésben évente megszavazott felnőttképzési célú normatív támogatás megszűnésével, amit a kedvezőtlen felhasználási tapasztalatok indokoltak. Először a keret jelentős szűkítésére került sor (csak a fogyatékkal élő felnőttek váltak jogosulttá a támogatásra), mára ez a támogatási forma gyakorlatilag teljesen megszűnt.

Ezzel szemben az első Nemzeti Fejlesztési Terv (2004-2006) ill. a 2007-2013 között megvalósítandó Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében jelentősen bővültek a lehetőségei az olyan nagy programok elindításának, amelyek a felnőttek képzését szolgálják.

A felnőttképzésben a kulcskompetenciák a közoktatástól eltérő módon jelennek meg célként. A szektor jelentős részére jellemző, hogy nem a kulcskompetenciák teljes körét tekintik meghatározó referenciapontnak, hanem elsősorban a szakmai végzettséghez kapcsolódó kompetenciákra összpontosítanak. A programok zöme valamilyen konkrét szakképzettség megszerzésére irányul, jóval kevesebb a nyelvi vagy informatikai jártasság megszerzésére irányuló kurzus. A vállalkozókészség fejlesztése elsősorban a vállalkozások vezetőinek kompetencia-fejlesztését célozza, és a többi kulcskompetencia legfeljebb közvetett vagy rejtett formában jelenik meg a felnőttképzési célok között.

Jelenleg folyik a 2001-ben kiadott Felnőttképzési törvény módosításának előkészítése.

4.a Melyek a felnőtt célcsoportok és milyen programok léteznek számukra?

A döntően álláskereső számára szervezett ún. munkaerő-piaci képzések a korábbi évekhez hasonlóan jelentős, több tízezres felnőtt létszámot érintenek.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programja (TÁMOP, 2007-2013) több olyan intézkedést is tartalmaz, amelyek a hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci integrációját kívánják támogatni. Elsősorban olyanokat, amelyek hozzájárulnak a munkavállaláshoz szükséges ismeretek és készségek fejlesztéséhez. Az egyik ilyen intézkedésként említhető a kormány által 2006 elején meghirdetett „Lépj egyet előre!” program, amely a felnőtt lakosság képzettségi színvonalának, közvetve pedig munkához jutási esélyeinek javítását tűzte ki célul. Maga a munkaügyi kormányzat ezt a programot ítéli a legsikeresebbnek. A program első szakaszának lezárásáig (2007) 15 ezer felnőtt kapott támogatást valamilyen szakmai képzettség megszerzéséhez, és e képzési programok egy részéhez felzárkóztató, készségfejlesztő programok kapcsolódtak. A program folytatódik 2009-ben is.

A fenti program iránti jelentős érdeklődésben szerepe volt az intenzív információs kampánynak is (amely a felnőttek számára kínált programokhoz korábban általában nem társult). A közérthető elnevezés, és a médiakampány mellett a sikeres részvételhez kapcsolódó juttatások is szerepet játszott abban, hogy sokan éltek a lehetőséggel. Ugyancsak új elemként jelent meg a programban a mentorok alkalmazása, ami a korábbi kisebb projektek tapasztalatainak hasznosítása, és viszonylag új megoldásnak számít a magyar felnőttképzésben. A fenti módszerek alkalmazása ellenére a legalacsonyabb végzettségűeknek az elérése továbbra is komoly kihívás a felnőttképzés számára. A program lezárásakor készült adatfelvétel szerint az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők 5 %-át alkották az összes résztvevőnek.

Ugyancsak jelentős nagyságrendű program volt a Humán-erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP) keretében elindított kis és középvállalkozások vezetői és alkalmazottai számára elérhető képzéstámogatás, amely a "Munkahelyteremtést és a vállalkozói készségek fejlesztését elősegítő képzések" címet viselte. Az intézkedés célja a támogatással lezajlott beruházásokhoz és egyéb fejlesztésekhez kapcsolódó képzések megvalósításának támogatása volt. A pályázaton nyertes 1000 vállalkozás szervezésében összesen 25-30000 aktív felnőtt képzése valósult meg. A képzések zöme tartalmazott idegen nyelvi képzést, és az informatikai képzések aránya is jelentős volt. Ugyanakkor a kisvállalkozások (10 fő alatti cégek) részvétele alacsony mértékű volt. A képzési projektek többsége 2006-2007 folyamán lezárult, de folytatódik a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP 2007-2013) keretében.

2008 végén indult, a gazdasági válságra reagáló kormányzati kezdeményezés, hogy a munkavállalók egy részét érintő munkaidő-keret csökkenést a kieső idő alatti tanulás támogatásával kívánják ellensúlyozni. A tanulási költségek és a tanulás idejére az érintett dolgozók bérköltségének megtérítése a munkahelyek megőrzését és az aktív munkavállalók tudásának bővítését egyaránt szolgálja.

4.b Milyen országos adatok állnak rendelkezésre a felnőttek (és bármely prioritizált csoport) ezen programokban való részvételéről, a számukra kínált kompetenciafejlesztésben?

Bár az ezirányú informatikai fejlesztések elindultak, a különféle formákban tanuló felnőttek adatainak összesítése nem teljes körű. Mindez komoly gondot jelent már a fejlesztési programok tervezésekor is. Ráadásul nehéz megbízhatóan és tényszerűen rögzíteni a kiinduló állapotot, és ez megnehezíti az elért eredmények objektív értékelését is.

A jelenlegi Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP) nem ad teljes képet az iskolán kívül zajló képzési programokról és a résztvevők számáról (a munkaügyi tárca becslése szerint a felnőttképzési tevékenységek kb. harmada nem jelenik meg ebben a rendszerben). A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet web-oldalán nyilvános adatlekérési lehetőség áll rendelkezésre a 2007 és 2008-as évekről. Ezek az adatok – támogatási formától és programoktól függetlenül, országosan – tartalmazzák, hogy az adott évben összességében hányan vettek részt általános irányultságú felnőttképzésben, informatikai képzésben, nyelvoktatásban, illetve szakmai képzettség megszerzésére irányuló képzésben.

Viszonylag kevés fejlesztési és képzési programhoz kapcsolódik olyan szakszerű adatfelvétel, amely a tényszerű értékelést megalapozná. A már említett „Egy lépést előre” program keretében az is új elem volt, hogy történt ilyen programszintű adatfelvétel, amely alapján jól azonosítható, hogy milyen mértékben sikerült elérni a célcsoportokat.

4.c Milyen együttműködés létezik egyéb társadalompolitikai területekkel, civil partnerekkel és más érdekeltekkel a felnőtteknek szóló programok kialakításakor?

Új elem az évek óta intézményesült érdekegyeztetési mechanizmusokban az elmúlt két-három év során nem jött létre.

A 2006-ban a kormányzat szerkezeti átalakítása kapcsán megalakult Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (amelyben összevonásra kerültek az azonos funkciójú, korábbi szakképzési és felnőttképzési tanácsadó testületek) a megelőző években is fontos szereplője volt a felnőttképzést érintő döntéseknek. A Tanács a felnőttek számára szükséges kulcskompetenciák fejlesztésének ügyét közvetett módon tudja támogatni. A testület a szakképesítésért felelős minisztériumok egy-egy

képviselőjéből, szakértők és felnőttképzők mellett a civil szervezetek által delegáltakból, szakmai társadalmi szervezetek, munkaadók és munkavállalók, kamarák, iskolafenntartók képviselőiből áll.

Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) modernizálása során a képzésnek a gazdasági igényekhez közelítése céljából a korábbiaknál szisztematikusabban törekedtek bevonni a gazdasági szereplőket. Erre részben a munkakör-elemzés (DACUM) módszerének alkalmazásával törekedtek. E módszer szerint gyakorlati szakemberek (egy-egy adott foglalkozás művelői) vettek részt a képesítési követelmények azonosításában illetve a kompetencia követelmények megfogalmazásában.

A felnőttképzés területén a civil szervezetek tevékenysége (bár számuk nem nagy) jelentősnek nevezhető, elsősorban a speciális célcsoportok elérésében és a komplex szemléletű (azaz a képzési, a foglalkoztatási és a szociális szempontok összekapcsolását megvalósító) megközelítés képviselésében. Ugyanakkor szerepük a képzéspolitikai formálásában szerény.

5. Hogyan alakították a tananyagot, a tanári kompetencia követelményeit, illetve egyéb irányelveket a tanári alap- és továbbképzés számára annak érdekében, hogy a pedagógusok alkalmazni tudják a kompetencia-központúságot munkájuk során (pl. a tanár mint a tanulás szervezője vagy elősegítője; csoportos tanítás; tanár-szülő együttműködés; az iskola fejlesztésében való részvétel; formális értékelési technikák; önálló karrierfejlesztés)? Vezettek-e be speciális intézkedéseket a szakképzésben részt vevő tanárok számára?

Magyarország a Bolognai Nyilatkozatban meghatározott célok elfogadásával kötelezettséget vállalt a többciklusú képzési szerkezet 2006-tól történő bevezetésére. A pedagógusképzés és annak részeként a tanárképzés fejlesztésére is a többciklusú képzési rendszerben került sor. A tanárképzés diszciplináris megalapozását a szakos alapképzés adja. A mesterképzésbe továbblépők egyik lehetőségként választhatják a tanári felkészítést, melyet alapképzésben a pedagógiai-pszichológiai orientációs modul és a második tanári szakképzettség szakterületi ismereteinek felvétele készít elő.

A tanári mesterképzés kimeneti követelményeit azon kompetenciák képezik, amelyeket – a kompetencialapú képzést szintén középpontba állító közoktatás – gyakorlata megkíván. 2007 folyamán a pedagógusképző intézmények ezen

követelményekre építve dolgozták ki szakindítási kérelmeiket. A kompetencia alapú megközelítés értelmezése nem volt mindig egyértelmű feladat, de segítette a folyamatot, hogy a HEFOP keretén belül a pedagógusképzés tartalmának fejlesztésére irányuló programok is indultak. Szakértők szerint ugyanakkor még hosszabb idő szükséges ahhoz, hogy a tantárgyak nevelési-oktatási feladataira felkészítő szerkezetét teljes mértékben áthassa a kompetencia-alapú szemlélet.

A mesterképzéssel párhuzamosan folyó szakmai gyakorlat kiegészül egy féléves összefüggő szakmai gyakorlattal. Ennek a gyakorlatnak külső – nem az eddig megszokott elit gyakorló – iskolában kell történnie, így a kompetenciák fejlesztését és az újszerű módszerek használatát erősen támogatja ez a rendszer. Ezt segíti az ÚMFT TÁMOP keretén belül a “Pedagógusképzést segítő szolgáltató és kutatóhálózatok kialakítása” c. projekt, amelynek keretében a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézményekre építve regionális szolgáltató és kutatóhálózatot hoznak létre, amelyek mentorképzést indítanak valamint nyilvántartást vezetnek a szakképzett mentorokról és a gyakorlatban résztvevő iskolákról.

A kompetencia-alapú képzést segítő új elem még a pedagógusképzésben, hogy a tanári pályára való felkészültséget a záróvizsgán a tanárjelölt által készített (az addig végzett gyakorlati munkát is komplexen bemutató) portfólióval kell bizonyítani.

Szerencsés időbeli egybeesés, hogy a bolognai rendszerben megújuló szakmai tanárképzés programjainak akkreditációjára nem sokkal azután került sor, hogy 2006. februárjában kiadták az új kompetencia kimeneteken alapuló OKJ-t. Az új tanárképzési programok ezeket már figyelembe veszik és számos innovációt tartalmaznak. Egy olyan tanári szemlélet kialakítására tesznek kísérletet, amelyben a pedagógus mindenkor arra figyel, hogy az adott tartalom mellett milyen kulcskompetencia fejlesztésére nyílik mód. Az új programban a mérési-értékelési szaktudást is a kompetencia alapúsághoz igazították. Az új programok kipróbálása most zajlik.

A szakképzés területén a vizsgált két évben változatlanul megvalósuló szakiskolai fejlesztési program (amelyről részletesen beszámoltunk az előző jelentésben) kiemelt kérdésként kezelte a szakképzésben tanító pedagógusok speciális felkészítését a változó tanári szerepre, a kompetencia alapú tantervre és a tananyagfejlesztésre

6. Milyen próbálkozásokkal (beleértve a tanulás megszervezésének új formáit) szorgalmazzák a transzverzális kompetenciák elsajátítását a kötelező oktatásban, a szak- és felnőttképzésben, valamint a tanárképzés területén (különösen a tanulás tanulását, a személyközi- és állampolgári kompetenciát, a vállalkozói és a kulturális kompetenciákat)? Ahol szükséges, ld. a 2. kérdés tantervre vonatkozó részét!

Új megfogalmazásban került be a Nemzeti alaptantervbe a vállalkozókészség fejlesztése, illetve a vállalkozói ismeretek oktatása. Abban, hogy ez az elem új hangsúlyt kapott, nagy szerepe volt a magyar pénzügyi szektor néhány kulcsszereplőjének, akik évek óta folytatnak a lakosság pénzügyi kultúrájának javítására irányuló ismeretterjesztő tevékenységet. Az ország romló gazdasági és pénzügyi helyzete, a fiatalok körében készített felmérésük, amely a sürgető tudás-deficitet feltárta, további motivációt adott kezdeményezéseikhez. Ebben a közegben felértékelődött a másfél évtizede ezen a területen dolgozó civil szervezetek tevékenysége is (az általuk az általános és középiskolákban szervezett diákvállalkozások, illetve sokféle iskolai és iskolán kívüli program, amelyek módszertani tapasztalatokat is kínálnak a további fejlesztésekhez). A gazdasági tárca átfogó elemzést készített a témáról, amely megállapította, hogy a gazdasági és vállalkozási ismeretek oktatásában az elmúlt évtized aktív szereplői (pénzügyi szervezetek, civilek) együttműködésének eredményeként fontos kezdeményezések indultak, bár az eddigi programok a vállalkozókészség kompetenciának csupán egy szeletére, a pénzügyi ismeretekre összpontosulnak. Ráadásul a magyar közoktatáson belül a képzési innovációk és új tartalmak terjedése – a források szűkülése és az erős intézményi autonómia körülményei között – csak jelentős támogatással valósulhat meg.

Az új OKJ kidolgozásakor a szakmák zöméhez illesztettek egy önálló vállalkozói ismeretek modult (ez a témakör korábban más tárgyak keretében került oktatásra).

A felnőttképzésen belül a munkaerő-piaci képzési szektort sokáig az jellemezte, hogy a fiatalabb és iskolázottabb csoportok túlsúlyban voltak a támogatott képzési programokban. Arányuk azonban jelentősen csökkent az elmúlt években. Ennek következtében az idősebb és képzetlenebb csoportok nagyobb számban való megjelenése ebben a speciális képzési alszektorban szükségessé tette a felzárkóztató programoknak a szakmaszerzésre irányuló képzés elé történő beillesztését. A képzésszolgáltatók azonban döntően inkább az államilag finanszírozott képzési programok

esetén valósítanak meg ilyen felzárkóztató előzetes kurzusokat. A felzárkóztató programok egy jelentős része az alapfokú iskolai végzettség pótlását szolgálja, és módszerei sem térnek el sokban az általános iskolai képzéstől.

A munkaadók ma az adózás szempontjából viszonylag kedvező formában adhatnak alkalmazottaiknak számítógépet, illetve finanszírozhatják az otthoni internet elérést, ennek révén közvetve az önálló tanulást, informatikai írástudás fejlődését is ösztönözve.

7. Hogyan segíti a diákokat a kompetenciák (köztük a transzverzális kompetenciák) megszerzésében az összegző és a formális értékelés? Kérjük, írja le a véleményét!

A közoktatás első négy évében kötelező a szöveges értékelés alkalmazása a féléves és az év végi bizonyítványban. Ehhez az oktatási tárca segítséget, pl. sablonokat, szoftvert biztosít, valamint a szöveges értékelésről egy ún. jó gyakorlat kiadványt minden tanító megkap, aki 2004-ben első osztályt kezdett (az intézkedés első ízben a 2004-ben iskolát kezdő diákokra vonatkozott). Célja az volt, hogy a tanuló és a szülő a gyerek olyan képességeinek pillanatnyi állásáról is visszajelzést kapjon, amelyeket a hagyományos értékelési, minősítési módok nem tesznek lehetővé.

Az országos kompetenciamérési rendszer (amelyet az előző tagállami beszámolóban már ismertettünk) egyik fontos funkciója, hogy szembesítse az iskolákat és tanárokat a kompetencia-alapú feladatokkal. Ehhez hasonlóan a középiskolai központi felvételi vizsga koncepciójában is a problémamegoldó típusú, kompetencia-alapú megközelítés jelenik meg.

Az országos kompetenciamérés egyik új funkciója éppen a jelenlegi tanévtől lépett be: egyéni mérési azonosító birtokában a tanuló (szülei, pedagógusai) interneten keresztül hozzáférhetnek egy ún. egyéni jelentéshez, ami a tanuló teljesítményének részletes, az országos átlaggal és saját tanulótársaival összehasonlított elemzését adja.

8. Hogyan értékeli országos, regionális és helyi szinten a kompetenciafejlesztéssel kapcsolatos oktatás és a tréningek hatását? Hogyan használják fel az eredményeket a döntéshozásban?

Az országos kompetenciamérés standardizált tesztjei jelenleg két, kulcsfontosságú kompetencia-területre terjednek ki: olvasás-szövegértés és matematikai eszköztudás. Három évfolyamon, azonos időben, kötelezően és teljes körűen mérik fel ezeket a

kompetenciákat. 2007-ig a feldolgozás nem volt teljes körű, ebben 2008-ban történt változás. A 2008-as mérés eredményeinek nyilvánossága is sokkal szélesebb körű lett, mint a megelőző években volt. Az intézményi szintű jelentéseket már a 2007-es mérésről is el lehetett érni az interneten keresztül, azonban meglehetősen körülményesen. A 2008-as eredményeket egyszerű formában publikálták, biztosítva az egyéni adatok elérhetőségét is.

2006-ban a költségvetési törvénybe először került be egy olyan passzus, ami kb. 1 millió Eurós keretet biztosított arra, hogy az iskoláknak a kompetencia-mérési feladatait támogassa. Azok az iskolák igényelhetek támogatást, amelyek a mérési eredmények szerint az országos átlag alatt teljesítettek valamely területen. A támogatást szakértő megbízására fordíthatták, és a szakértő segített nekik elemezni a kompetenciamérési adataikat ott helyben az iskolában, valamint fejlesztési tervet készítettek arra vonatkozóan, hogyan kell a tantervben, az iskolai munkában, a projekteknél lépéseket tenni azért, hogy a mérési eredmény javuljon. Ilyen esetben a visszacsatolás a fenntartóknak, és maguknak az iskoláknak is fontos lehet. Ez a keret az elmúlt három év során duplájára nőtt, egyidejűleg pedig a pályázati csatornák száma is bővült. Lehet pályázni jó gyakorlatokkal, amelyeket azután terjesztenek a többi iskola ösztönzésére.

2. FEJEZET: AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ TRANSZVERZÁLIS TÉMÁK

9. Milyen előrehaladás történt a koherens és átfogó, az élethosszig tartó tanulást célzó stratégia továbbfejlesztésére és megvalósítására (beleértve az Európai Képesítési Keretrendszeren alapuló Nemzeti Képesítési Keretrendszer létrehozását, illetve az informális tanulás és a tanulási eredmény alapú szemlélet érvényesítését)?

Az egész életen át tartó tanulás nemzeti stratégiája előrehaladásának átfogó értékelésére két évenként kerül sor. A 2005-ben megfogalmazott magyar nemzeti stratégia megvalósítását első ízben értékelő 2007-ben született kormányzati jelentés megállapításai szerint a stratégia alapvető orientációs pontot jelentett az Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007-2013) tervezése során. Az értékelő jelentés megállapítása szerint azonban a kidolgozott programokra és projektekre az jellemző, hogy döntően a formális, azaz az iskolarendszerű képzés fejlesztésére irányultak.

Az értékelő jelentés ugyancsak kiemeli, hogy a magyar LLL stratégia megvalósításáért felelős kormányzati szereplők között továbbra is a gyenge együttműködési készség a jellemző. Hiányzik egy olyan ágens, amely folyamatosan nyomon követi a stratégia megvalósítását szolgáló intézkedések, pl. a kormányhatározat megvalósítását. A koordinátori feladatokra kijelölt egyetlen, a többi közreműködő tárccal egyenrangú tárca – bármelyik is az – státuszából adódóan nem rendelkezik a szükséges erővel egy ilyen szerep betöltésére. A stratégia megvalósításában érdekelt összes szereplő közötti koordináció megerősítése és intézményesítése megoldandó feladatként fogalmazható meg.

Hozzátehetjük, hogy emellett változatlanul érvényes az a korábbi, elemzők által megfogalmazott megállapítás, hogy a magyar stratégia az egész életen át tartó tanulásra ösztönzésben nem épít kellő mértékben a gazdasági szereplők és a civil szervezetek bevonására.

A stratégiát legközvetlenebbül szolgáló 2005-ös kormányhatározatban foglalt konkrét feladatok megvalósítása (pl. a hatályos jogszabályok felülvizsgálata abból a szempontból, hogy kellő mértékben segítik-e az LLL stratégiájának megvalósítását; tanulásösztönző pénzügyi megoldások kidolgozása; cselekvési tervek a felnőttkori tanulási hátrányok kiküszöbölésére; a felnőttképzés sikerességét mérő indikátorok kidolgozása) igen töredékesen valósult meg, éppen csak elindult, vagy éppen el sem kezdődött. Hozzá kell tenni, hogy a kormányhatározat irreálisan rövid határidőket (néhány hónapot) szabott meg a közel másfél tucat átfogó intézkedés megvalósításához.

Ugyanakkor a kormányhatározatban foglalt lépések helyett sokkal inkább a HEFOP és 2006 után a TÁMOP programok keretében megtervezett, sok esetben jelentős késéssel megindult vagy indulás előtt álló programokban kerülhetnek megvalósításra azok az elképzelések és javaslatok, amelyek a nemzeti LLL stratégiában megfogalmazódtak.

Ezek egyike a képesítési keretrendszer kidolgozása.

A magyar kormány a kezdetektől támogatta a keretrendszer létrehozására irányuló törekvéseket, és aktívan részt vett a kapcsolódó szakmapolitikai egyeztetésekben és a szakértői munkálatokban. Az oktatási és a munkaügyi tárca közösen benyújtott

előterjesztése alapján a kormány 2008 közepén határozatot hozott, amelyben támogatja Magyarországnak az Európai Képesítési Keretrendszerhez (EKKR) való csatlakozását, valamint az annak elveivel és szerkezetével kompatibilis Országos Képesítési Keretrendszer (OKKR) létrehozását. A kormányhatározat értelmében 2010-ig előterjesztés készül az EKKR-hez történő csatlakozás jogi, szakpolitikai és költségvetési feltételeinek megteremtéséről. Az OKKR kidolgozása az oktatási tárca irányítása alatt, az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programjának keretei között, egy önálló, kiemelt projekt keretében valósul meg. A feladaton dolgozó szakértők törekvése, hogy a különböző képzési szektorok között szoros szakmai együttműködés jöjjön létre, a valóban egységes elveken nyugvó nemzeti rendszer létrehozása érdekében. Az EKKR bevezetése és az országos képesítési keretrendszer (OKKR) kidolgozása szempontjából komoly kihívás, hogy a magyar közoktatás és a felsőoktatás jelenleg szemléletében távol áll az oktatás és képzés kimenet-alapú megközelítéstől. Ezzel szemben a szakképzésben, abból adódóan, hogy az új OKJ alapvetően kimenet orientált, és a kompetenciafejlesztést deklarálja fő feladatának, jóval előbbre tart ebben a folyamatban. Hasonló a helyzet a munkaerőpiacra irányuló felnőttképzésben is. Éppen a szemléleti korlátok oldása és az egységes szemlélet elérése érdekében szakértők szerint hosszú idő, minimum 5-6 év kellene a széles körben történő elfogadtatáshoz, megértéshez, meggyőzéshez, a szemléleti változáshoz. Ezzel szemben a jelenlegi feltételek és a kormány kötelezettségvállalása máris rendkívül felgyorsított ütemet diktálnak a fejlesztők számára.

A nem formális keretek között szerzett tudás validálása, mint cél több stratégiai dokumentumba bekerült, a kormány elkötelezettsége egyértelmű. Az eljárás értelmezése azonban jelenleg még igen sokszínű, és az iránta való igény nem kellően artikulált. A rendszerépítés mikéntjére vonatkozó szakmai diskurzus jelenleg csak szűk szakértői körökben zajlik. A tudásbázis növekedésében rendkívül nagy szerepet játszott és játszik a nemzetközi együttműködési projekteken való részvétel, pl. az EU tanulási kimenetek (*learning outcomes*) klaszterében megszerzett tapasztalatok, illetve az OECD RNFIL projektben való részvétel. A megvalósítást tekintve az elmúlt évek során kevés tényszerű előrelépés történt. Ugyanakkor egyre több szakmai rendezvény foglalkozik a témával, elemzések, kiadványok jelentek meg, egyre több képzési szakember ismerkedik meg a külföldi tapasztalatokkal, a lehetséges

megoldások alapelveivel. Előremutató azonban, hogy a TÁMOP keretében a nemzeti képesítési keretrendszer kidolgozása, a felsőoktatás validálási rendszerének és a nem formális keretek között megszerzett tudások elismerési rendszerének kidolgozására irányuló, még csak előkészületben lévő projektek szoros kapcsolódása jött létre.

3. FEJEZET: SZAKMAI KÉPZÉS

10. Milyen lépéseket tettek a szakképzési programok és azok munkaerő-piaci relevanciája népszerűsítése érdekében?

A szakképzés vonzóvá tétele, a képzéshez való hozzáférés könnyítése és a képzés munkaerő-piaci relevanciájának növelése már kiemelt céljai voltak a szakképzés 2013-ig tartó fejlesztése stratégiájáról szóló kormányhatározatnak, és azóta is kiemelt prioritásai a szakképzés-irányításnak¹. Ezek igen hangsúlyos elemei a 2007-2013 között európai uniós forrásokból megvalósítandó Társadalmi Megújulás Operatív Programnak (TÁMOP) is. A 2007. évi, a szakképzést érintő jogszabályváltozások a gazdaság befolyásának növekedését célozták.

A szakképzés vonzerejének növelése minden képzési szinten aktuális, de különösen néhány szakmunkás szakmában volt a válság előtt kritikus a helyzet, ahol a munkaerő-kereslet meghaladta a kínálatot. A legnagyobb munkaerő-piaci kereslettel rendelkező, a Regionális Képzési és Fejlesztési Bizottságok (RFKB) által régióként meghatározott ún. hiányszakmákban résztvevők előnyösebb feltételekre, magasabb juttatásokra számíthatnak a képzés során. A hiányszakmákban a képzésben résztvevő vállalkozók elszámolható költségei is magasabbak, így a képzési kínálat ösztönzése is meghaladja az átlagosat. Egyes, a hátrányos helyzetűeket támogató programok, mint pl. az Útravaló program „Út a szakmához” alprogramja kifejezetten a hiányszakmában való tanulást támogatja mentortanár bevonásával és szociális támogatás révén.

2008. végén kidolgozták, jelenleg elfogadásra vár a szakmunkástanulók ösztöndíjáról szóló jogszabály, amely ezt a juttatást kiterjeszteni, megnövelni, és a tanulmányi eredménytől tenné függővé.

---

¹ A fejezet egészéhez ajánljuk a Refernet 2008. évi szakpolitikai jelentését, annak számos alfejezete az itt is érintett témákat fejti ki részletesebben. http://www.observatory.org.hu/Feltoltott/ReferNet/PR_kiadvany.pdf

Az érettségit követő, jellemzően “fehérgalléros” szakmák vonzereje is folyamatosan csökken, miután a felsőoktatási expanzió révén a középiskolát gyenge közepes eredménnyel elvégzők is be tudnak jutni a felsőoktatásba. A felsőfokú – részben középiskolákban, részben felsőoktatási intézményekben folyó – szakképzés (post-secondary, ISCED 5B) keretszámait 2006-ig folyamatosan növelte, s azóta is igyekszik magasan tartani az oktatási tárca. A jelentkezők száma azonban annak ellenére rendre alatta marad a férőhelyeknek, hogy megfelelő eredmény alapján kredit beszámítással a BSc szinten való továbbhaladás is biztosított.

A szakképzés népszerűségét időről-időre médiakampány révén is igyekeznek növelni. Erre a TÁMOP is, elődjéhez a HEFOP-hoz hasonlóan biztosít forrásokat. A hazai tanulmányi versenyeket nagy tömeget vonzó médiaeseményé változtató, a kereskedelmi kamara által lebonyolított program, a Szakma Sztár Fesztivál 2008-ban valósult meg először, miután az *Euroskills* és a *Worldskills* versenyeken számos magyarországi szakember szerzett pozitív tapasztalatot.

A 2006-ban kiadott moduláris képesítési struktúrához igazodó, főleg uniós forrásokból finanszírozott tartalomfejlesztéstől szintén azt várják, hogy gyakorlati projektjei, kompetenciákra fókuszáló jellege miatt népszerűbb lesz a diákok körében, mint az inkább az ismeretátadásra fókuszáló hagyományos tananyagok.

A szakképzésbe való belépést könnyíti meg a leggyengébb előképzettségűek számára az az először a 2006/2007-es tanévben induló, azóta egyre több iskolában indított szakképzést előkészítő program, amely az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezőket egy év alatt felkészíti a szakképzés megkezdésére. Ehhez valamennyi szakmacsoportra kidolgozták és jogszabályban kiadták a belépési kompetenciák listáját, amelyekre projekteken keresztül készítik fel a tanulási kudarcos fiatalokat. A TÁMOP keretében most induló egyik tartalomfejlesztési alprogram az érettségivel nem rendelkezőket célozza meg. Számukra kívánják egy kompetenciafejlesztő programmal lehetővé tenni az eredetileg érettségi utáni szakképzések megkezdését. Ehhez a jogszabályi kereteket az OKJ-ről szóló rendelet biztosítja, ezt követően a képesítésért felelős tárcáknak kell zöld utat adniuk e programok számára. Ugyanakkor a tárcák nagy része egyelőre bizalmatlan a szakképzésbe való bejutás „megkönnyítésével” szemben.

Az Országos Képzési Jegyzék moduláris átalakítása során kerültek bevezetésre az ún. rész-szakképesítések, amelyeket akkor szerezhet meg valaki, ha egy szakképesítés valamennyi modulját nem, de ezek előre meghatározott részhalmazát elsajátította. A rész-szakképesítések megszerzésére indított képzés iskolarendszerű szakképzésben nem indítható, de az ún. speciális szakiskolákban – amelyek korábban a munkaerőpiac számára kevésbé releváns ún. „készségfejlesztő képzést” folytattak – igen. Emellett a felnőttképzésben is, ahol a rész-szakképzés megszerzésére irányuló kurzusok száma egyre nő. A rész-szakképesítések megszerzésének lehetősége bővíti az állam és a munkaerőpiac által is elismert képesítést megszerzők körét.

A magyar szakképzés legnagyobb horderejű változását a 2003-as közoktatási törvény 2007. júliusi módosítása alapozta meg, amelynek eredményeképpen a korábban mintegy ezer szakképzési intézményben zajló képzés döntő hányada immár mintegy 80, Térségi Integrált Szakképző Központban (TISZK) zajlik. Ezek az iskolák fenntartóiknak társulásokba vagy gazdasági társaságokba való önkéntes egyesülései vagy fúziói révén jöttek létre. Ezt az motiválta, hogy 2008-tól csak ezek az intézmények kaphatnak fejlesztési forrásokat mind az uniós támogatásokból, mind a hazai forrásokból. A fejlesztési források fogadásának további feltétele, hogy ezek az intézmények elfogadják a gazdaság szereplői által dominált RFKB döntéseit arról, hogy melyik TISZK milyen létszámot iskolázhat be az egyes szakmacsoportokban, szakmákban. Az RFKB-kat már 2001-ben létrehozták, de csak 2008-tól rendelkeznek – igen erős – döntési jogkörrel. Ehhez az információs bázist az évenként mintegy 3 millió EUR forrással végzett munkaerőigény-prognózisok biztosítják. 2008. őszén az RFKB-k első döntései még nem határoztak meg keretszámokat, csak a kiemelten támogatott, támogatott és nem támogatott szakmákat különítették el egymástól, amelyet a fejlesztési források odaítélésénél vesznek majd figyelembe. A gazdaság képzésre való befolyásának erősödését célozza a fentiekén kívül az, hogy az általában sok ezer, olykor 10 ezernél is több diákot képző TISZK-ek 2008-ban alakult igazgatótanácsaiba a gazdaság fontos szereplői delegálnak tagokat.

A 2007-ben bevezetett Nívódíj azokat az intézményeket jutalmazza jelentős (100-200 ezer eurós) összeggel, amelyeknek a végzettjei a legnagyobb arányban helyezkednek el a munkaerőpiacon, mégpedig tanult szakmájukban. 2007-ben és 2008-ban 6, illetve 4 pályázó iskola kapott nívódíjat.

A TÁMOP egyik jelentős, 2008 végén indult, több évre tervezett fejlesztése egy országos pályakövető rendszer kifejlesztését és implementálását tűzte ki célul. Ez a bármilyen formában szakképzetteknek és munkaadóiknak kötelező adatszolgáltatásán alapszik majd. Az adatgyűjtés kiter a munkaerő-piaci státuszra, valamint a korábbi képzés minősítésére is. A rendszer célja, hogy információt szolgáltatson a képzéstervezők – alapvetően az RFKB-k és maguk a képző intézmények – számára, valamint adatokat szolgáltatson a pályaeorientációs szolgáltatóknak is, így közelítse egymáshoz a képzési igényeket és kínálatot.

A tanulószerveződés intézménye több mint egy évtizede működik. A tanulószerveződések száma a fizikai szakmákban folyamatosan és gyorsan emelkedett az elmúlt években. Az érettségít követő szakképzésekben a tanulószerveződések és a hallgatói szerveződések az alacsonyabb gyakorlati idő, a vállalatok ellenérdekeltsége miatt igen ritkák.

Az RFKB-k tevékenysége, a TISZK-rendszer kialakulásának keretei, a nívódíj definíciója, a munkaerő-piaci igények előrejelzésének és a pályakövetési rendszer módszertana, illetve számos más intézkedés elvitathatatlanul a képzés és a munkaerő-piaci igények közelítésének szándékával születtek, de jelenleg is szakmai viták tárgyát képezik.

4. FEJEZET FELŐOKTATÁS

11. A felsőoktatás modernizálásával kapcsolatban milyen előrelépést tudnak felmutatni a következő területeken:

- tervek/intézkedések a felsőoktatási intézmények finanszírozásának diverzifikálására
- tervek/ösztönzők a felsőoktatási intézmények számára, hogy megnyíljanak az élethosszig tartó tanulásban részt venni kívánók előtt

Az európai felsőoktatás versenyképességének javítására Magyarország is csatlakozott az úgynevezett bolognai nyilatkozathoz és a lisszaboni stratégia oktatásról szóló részéhez. Ennek megvalósítását, valamint a magyar felsőoktatás színvonalának emelését és védelmét célozzák a 2005-ös felsőoktatási törvény 2007-es és 2008-as módosításai. A módosítások célja az állami finanszírozás kiszámíthatóvá tétele, a minőség biztosítása, a hallgatói juttatások rendszerének újragondolása, a kutatás-

fejlesztés bővítése. Ez egyaránt jelentett törekvést a finanszírozási források diverzifikálására és az állami támogatások kiszámíthatóbbá tételére.

A magyar rendszerben egyaránt megtalálhatóak a normatív-, a projekt- és a megállapodásos finanszírozás elemei. A magyar felsőoktatásban a költségtérítési képzés 1996-tól jelent meg, és hamar az egyik domináns eleme lett a finanszírozásnak. Voltak próbálkozások az államilag támogatott diákok tandíjának a bevezetésére is mind 1996-ban, mind 2007-ben. Ezt a javaslatot a 2007-es március 9-i népszavazáson egyelőre elutasították és jelenleg nincs napirenden.

Mára a felsőoktatási expanzió forrásai fogyóban vannak, erre utal a felvételizők számának csökkenése, bár a csökkenés korántsem egyenletes. A finanszírozás szempontjából fontos mozzanat, hogy a hallgatói létszámon belül gyorsabban csökken a költségtérítési hallgatóknak a létszáma.

A felsőfokú szakképzési programokra jelentkezők száma azonban, ellentétben a jelentkező szám korábbi csökkenésével az utóbbi években folyamatosan emelkedik. (Lásd a Mellékletben a 2. sz. táblázatot) Számukra biztosított az állami támogatás (az, aki eléri a felvételéhez szükséges szintet, államilag támogatott formában kezdheti meg tanulmányait).

A jelenlegi szabályozás próbálja a rendszert a kiszámíthatóbb finanszírozás felé elmozdítani. Ezt segítő új elem, hogy az állami felsőoktatási intézmények központi költségvetési támogatására három éves fenntartói megállapodást kell kötni az állami felsőoktatási intézmény és a fenntartó között. A fenntartói megállapodás tartalmazza a felsőoktatási intézmény által meghatározott hároméves időszakra vállalt teljesítmény-követelményeket, továbbá az állandó jellegű támogatási részeket, valamint a változó jellegű támogatások megállapításának jogcímeit. A változó elemű támogatás évenkénti elszámolási kötelezettséggel kerül meghatározásra. Ennek az Európában is bevett gyakorlatnak az előnye a kimeneti, tehát teljesítmény indikátorokhoz való kötése a finanszírozásnak, illetve a kiszámíthatóság. Sajnálatos módon a 2008 végén kitört globális válság megszorításokra kényszeríti az állami költségvetést, így a három évre tervezett összeg csökkent, ezáltal törekennyé téve azt a fajta megállapodást, ami alapján az állam elvárhatja a vállalt teljesítményeket a periódus végén. Szakértők azt is gyengeségként róják fel, hogy az intézmények

számára felkínált indikátorok köre igen széles volt, és abból az intézmények maguk választhattak ötöt, ami nagyon felpuhította a kereteket, mivel az intézmények egy része olyan célértékeket vállalhattak fel így, amit már az indulás időpontjában teljesítettek. Más szakértők viszont úgy értékelik, hogy így is egy fontos elmozdulás történt a minőségi elvárások kikényszerítése felé, ami hosszú távon az egységes teljesítménykövetelményekkel teszi mérhetővé az eredményeket.

Az intézmények költségvetését nagyrészt a normatív támogatások és a költségtérítési diákok befizetései adják. Jóval szerényebb mértékű a saját gazdasági vállalkozás vagy bevétel szerepe. A felsőoktatási törvény 2009. január 1-én életbe lépett módosítása pontosítja, átláthatóbbá teszi és szorosabban szabályozza a gazdasági tanácsok, a szenátus és az egyes vezetők feladatait és felelősségi körét, különös tekintettel a vagyongazdálkodási döntésekre. Ennek hatását még korai felmérni, de sokan úgy vélik, hogy az egyetemek nem erre szocializálódtak, és eltérő és képzési profiljuk miatt nem tudnak profitorientált módon működni. Az intézmények valószínűleg igen eltérő módon tudnak majd élni ezzel a lehetőséggel.

Fontos bevételi csatornákat jelentenek még a projekt jellegű finanszírozás elemei. Ilyennek tekinthetők a kutatás-fejlesztésre szánt bővülő források, az ÚMFT fejlesztési programjai, vagy a korábban elindult PPP konstrukciók. A felsőoktatás gyakorló vezetői a kutatás-fejlesztési projektekből látják a legnagyobb fantáziát és lehetőséget a továbblépésre.

A Felsőoktatási törvény által nyújtott lehetőségek (nagyfokú gazdasági autonómia, külső partnerekkel közös vállalkozások létrehozása, Regionális Egyetemi Tudásközpontok és Kooperációs Kutatóközpontok létrehozása) kiaknázásával jelentősen nőtt a felsőoktatási intézmények és a többi állami és vállalati kutatóhelyek közötti együttműködés. Gyakoriak az együttműködési megállapodások, tematikus (pl. informatikai) klaszterek és regionális fejlesztési projektek, amelyekben a felsőoktatási kutató egységek és más kutatóközösségek együttes fejlesztésekben vesznek részt, bevonva a környező kis- és középvállalatokat is.

A felsőoktatás finanszírozás tehát sok csatornás, ahol domináns, de csökkenő arányú az állami támogatás, amelynek az új szabályok szerint követnie kell a középiskolások utolsó éves létszámcsökkenését. A kieső bevételeket pótolhatják az új lehetőségek,

ugyanakkor többen úgy vélik, hogy a minőség és verseny irányába tett lépéseket gyakran felülírják a lobby érdekek. Éppen a sokcsatornás – több címkével ellátott normatív - finanszírozás el is fedheti a számítás alapjául tekintett hallgatói létszámot. Ezért sokan bázisfinanszírozásnak tekintik a magyar felsőoktatás finanszírozását. Az intézményi keretszámok előzetes meghatározását felváltó, a hallgatói intézményválasztás és középiskolai eredmények alapján történő beiskolázás 2007-től kiélezte az intézmények közötti versenyt. A regionalitás gyengesége miatt ma még sokan korainak ítélik a verseny teljes mértékben történő kiterjesztését a rendszerre, mert így egyértelműen a budapesti nagyegyetemek lennének a nyertesek és a vidéki kisebb intézmények elhalnának, ezzel nagymértékű területi aránytalanságot okozva. A két év tapasztalata kell, hogy a verseny az intézményeket profilváltásra, a működést biztosító gazdaságos beiskolázás politikára ösztönözze.

A felsőoktatási intézmények részt vehetnek a felnőttképzésben sőt saját programjaikat is kiejánlhatják felnőttképzési programnak, erre a 2005-ös Ftv. ad lehetőséget. Szintén az életen át tartó tanulást segíti, hogy a felsőoktatásról szóló 2005. évi törvény értelmében a kredittel elismert tanulmányi teljesítményt, bármelyik felsőoktatási intézményben folytatott tanulmányok során el kell ismerni, függetlenül attól, hogy milyen felsőoktatási intézményben, milyen képzési szinten folytatott tanulmányok során szerezték azt. Ennek ellenére a hagyományos képzési szerkezetben nem jellemző a felsőoktatás nagyarányú részvétele a felnőttképzésben. Ennek több oka is van. Ezek közül különösen fontos, hogy a programokhoz nem kapcsolódnak támogatási formák, a felnőttképzési támogatások (felnőttképzési normatív) az egyetemeket nem illetik meg.

A felnőttképzésben a felsőoktatás elsősorban az újabb oklevelet adó képzésekkel és az alapfokozatot, mesterfokozatot követő szakirányú továbbképzésekkel vesz részt. A kötelező továbbképzéseken való részvételi kötelezettséget és azok támogatási rendszerét jogszabályok írják elő, az új szaktudás megszerzését általában a munkáltató támogatja. A felsőoktatás továbbképzési programjain, újabb oklevelet adó képzéseiben a szakirányú továbbképzéseken részt vevők száma ugyanakkor 2003-tól drasztikusan csökken, részben a fizetőképes kereslet beszűkülése miatt, részben pedig azért, mert a felsőoktatási expanzió 2007-től lehetővé tette, hogy támogatott képzésben inkább újabb fokozatot szerezzenek. A Bologna rendszerre való átállás időszakában (2007-2008) a felsőoktatási intézmények energiáit elsősorban a

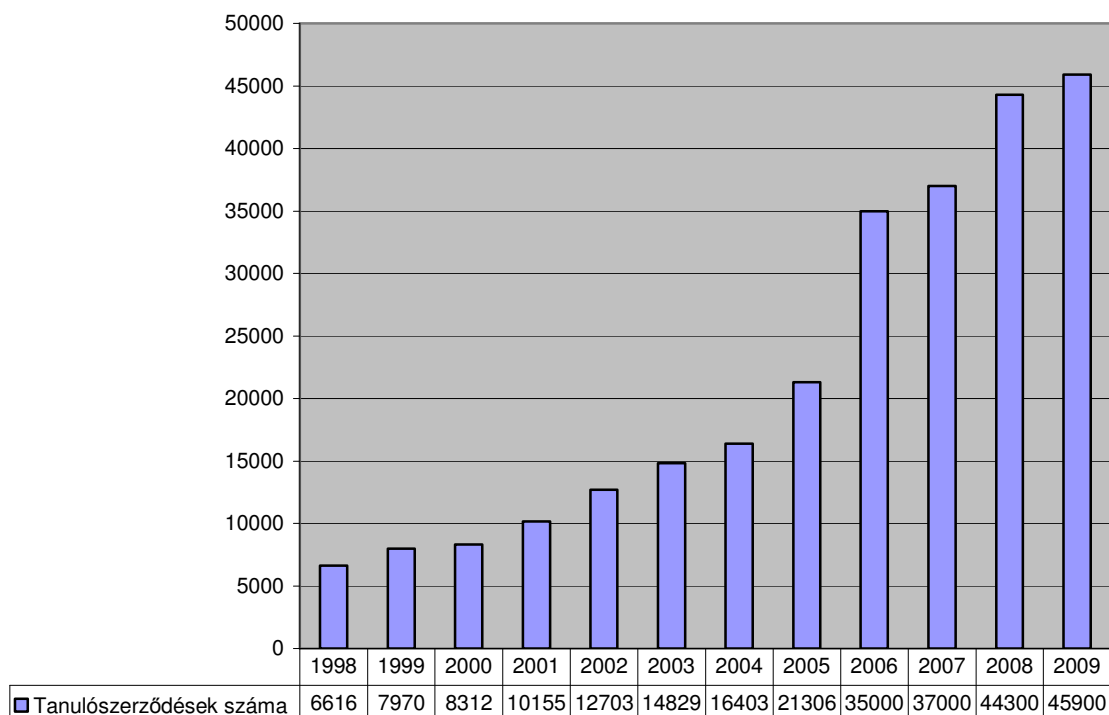

mesterképzések indítása kötötte le, sőt nem egy szakirányú képzést változtattak mesterképzéssé, és emiatt háttérbe szorult a piacképes továbbképzések fejlesztése. Az egyetemeknek fel kell készülniük a felnőttképzési szerepre, ahol jóval gyakorlatorientáltabb és piaci megközelítésre lenne szükség. Az átlátható karrier utakhoz szükséges moduláris építkezés pedig még szintén nem jellemző a felsőoktatáson belül. Az ÚMFT keretén belül ugyanakkor több program is indul, amely támogatja a felsőoktatás felnőttképzési tevékenységét a képzők képzése illetve a hiányszakmák munkaerő igényének kielégítése körében.

A felsőoktatásban jelenleg zajló szerkezetváltás, az alapképzést követő munkaerő-piaci elhelyezkedés, majd ezt követően a mesterképzés a felnőttoktatásnak a hagyományostól eltérő értelmezését is indokolják a jövőben, mivel nem csupán a szakirányú továbbképzések, hanem a mesterszakok is fogadják a munka világából a felsőoktatásba érkezőket.

MELLÉKLET a Jelentéshez

1. sz. grafikon Tanulószerződések száma a szakképzésben 1998-2009

1. sz. táblázat A felsőoktatás államháztartási támogatása 1980-2008

Év	Államháztartási támogatás		Államilag finanszírozott, számított hallgatói létszám Fő	Egy hallgatóra jutó támogatás	
	folyó áron millió Ft	1990-es áron millió Ft		folyó áron Ft	1990-es áron Ft
1980	3 885	10 792			
1990	16 843	16 843	76 000	221 618	221 618
1991	22 001	16 297	80 000	275 013	203 713
1992	31 150	18 753	100 000	311 500	187 530
1993	37 876	18 621	115 000	329 357	161 922
1994	47 165	19 504	121 000	389 793	161 190
1995	54 004	17 438	129 027	418 548	135 150
1996	58 594	15 307	145 122	403 757	105 477
1997	80 374	17 747	150 896	532 645	117 611
1998	91 985	17 768	157 027	585 791	113 153
1999	110 654	19 430	159 500	693 755	121 818
2000	143 239	22 907	162 296	882 579	141 143
2001	155 379	22 756	165 307	939 942	137 659
2002	176 473	24 544	170 419	1 035 524	144 021
2003	207 604	27 578	178 215	1 164 908	154 746
2004	205 179	25 520	181 170	1 132 522	140 862

2005	216 554	25 996	201 050	1 077 115	129 301
2006	192 800	22 276	218 777	881 263	101 821
2007	214 000	22 894	212 345	1 007 794	107 815
2008*	226 700	23 208	196 000	1 156 633	118 408

* = tervezett

2. sz. táblázat A jelentkezők száma és beadott jelentkezéseik száma a felsőfokú szakképzésben 2007-2009 között

	2007	2008	2009
Jelentkezők száma	4 369	4 981	6 578
Jelentkezések száma	22 190	26 773	29 189